

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

МАЛОЛЕТНИЦИ КАО УЧИНИОЦИ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ
ДИПЛОМСКИ РАД

МЕНТОР:

Проф. др Ивана Симовић

КАНДИТАТ:

Катарина Владуљ

Београд, 2017. године

Садржај

1. Увод	3
2. Појмовно одређење малолетничког криминалитета и малолетних учинилаца кривичних дела у домаћој литератури и националном законодавству	4
3. Насиље у породици у националној законодавној регулативи са посебним освртом на положај малолетничког насиља у породици	6
3.1. <i>Породично насиље у Кривичном законiku</i>	7
3.2. <i>Породично насиље у Породичном закону</i>	9
3.3. <i>Породично насиље малолетника у Закону о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица</i>	11
4. Карактеристике породичног насиља малолетника	12
4.1 <i>Одлике насилничког понашања малолетника према родитељима</i>	14
4.2. <i>Одлике насиља међу браћом и сестрама</i>	22
4.3. <i>Одлике насиља малолетних лица према бакама и декама</i>	24
5. Етиолошки чиниоци породичног насиља малолетника	27
5.1. <i>Фактори у вези са насилним малолетником</i>	27
5.2. <i>Фактори у вези са породицом и родитељима</i>	29
6. Стање и тенденције породичног насиља малолетника у Србији у периоду 2010-2015	30
6.1. <i>Пријављени малолетници, 2010-2015</i>	31
6.1.1. <i>Компаративни приказ кривичних пријава малолетних и пунолетних лица за кривично дело насиље у породици, према годинама живота и полу у периоду 2010-2015</i>	31
6.1.2. <i>Територијална дистрибуција кривичних пријава за кривично дело насиље у породици поднетих против малолетника, 2010-2016</i>	34
6.1.3. <i>Пријављена малолетна лица према подносиоцу кривичне пријаве</i>	35
6.2. <i>Осуђени малолетници</i>	36
6.2.1. <i>Осуђени малолетници према кривичном делу насиље у породици, годинама живота и полу, 2010-2015</i>	36
6.2.2. <i>Осуђена малолетна лица према кривичном делу насиље у породици и оштећенима (жртвама) по полу и старости, 2010-2015</i>	38
7. Закључак	40
8. Литература	41

1. Увод

Свако друштво настоји да успешно изађе на крај са оним појавама које угрожавају његове темељне вредности, а једна од тих појава је управо криминалитет из чије се укупне структуре издваја криминалитет малолетника.

Имајући у виду чувену народну изреку да на младима свет остаје, не чуди што овај феномен заокупља пажњу научне и стручне јавности, те што је у складу са тим настао и велики број радова који се баве криминалним активностима малолетника. Једна од тих криминалних активности, тј. појавних облика малолетничког криминалитета јесте породично насиље малолетника које ће бити предмет овог рада.

Иако знатно већи број истраживања као и радова постоји на тему имовинског криминалитета малолетника, као и кривичних дела против живота и тела, определила сам се да се у свом дипломском раду бавим баш овим обликом малолетничког криминалитета имајући у виду да је предуслов сваког здравог друштва здравље породице као његове основне друштвене јединице, а да је један од индикатора њене дисфункционалности управо насиље које у различитим видовима примењују поједина малолетна лица према својим родитељима, браћи и сестрама или бакама и декама.

У наставку рада ћемо се најпре упознати са појмом малолетничког криминалитета као и малолетних учинилаца свих кривичних дела, па самим тим и учинилаца кривичног дела породично насиље. Затим ћемо се имајући у виду шири контекст, односно чињеницу да породично насиље малолетника чини део структуре породичног насиља уопште упутити у ток изградње што адекватнијих механизма заштите од насиља у породици у нашој земљи, а при томе ћемо се нарочито осврнути на положај малолетничког насиља у породици у националној законодавној регулативи.

Након тога ћемо се упознати са структуром породичног насиља малолетника бавећи се специфичностима и распрострањеношћу његових појавних облика. Потом ћемо се позабавити појединим етиолошким чиниоцима овог облика криминалитета, а на самом крају рада анализирајући статистичке податке даћемо увид у феноменолошка обележја ове појаве на простору Србије у периоду 2010-2015.

2. Појмовно одређење малолетничког криминалитета и малолетних учинилаца кривичних дела у домаћој литератури и националном законодавству

Уколико говоримо о криминалитету малолетника, најпре га морамо одредити у односу на криминалитет пунолетних лица будући да је њихово разликовање, тј. препознавање као два облика криминалитета условљено низом специфичности које се у највећој мери доводе у везу са узрастом извршиоца.

Имајући у виду ту чињеницу, малолетнички криминалитет се издваја у посебну категорију на основу кључне одреднице, а то је малолетство извршиоца које представља специфичну животну фазу у којој су психофизички развој и социјализација још увек у току, док пунолетни извршилац кривичног дела има формирану личност која је далеко мање подложна променама.¹ Специфичности малолетничког криминалитета проистичу из биолошких и психосоцијалних карактеристика које су утицале на посебан третман малолетника у правном систему који се огледа кроз правила везана за кривичну одговорност, санкције, кривични поступак, извршење санкција, итд.

Иако у литератури наилазимо на несагласност еминентних стручњака² у погледу дефинисања малолетничког криминалитета, под овим појмом се најчешће подразумева посебна врста противправног понашања које карактерише кршење кривично-правних норми, инкриминисаних као опасна дела за које закон сагласно тежини тих дела прописује одговарајуће санкције.³

Имајући у виду како теоријске, тако и практичне последице које може да изазове термиолошка конфузија, односно погрешно поистовећивање појмова као што су

¹ В. Николић-Ристановић, Љ. Стевковић *Малолетничка делинквенција у свету и Србији: Трендови и друштвени одговори*, Београд, 2014, стр. 7

² Тако је професор Ђорђе Игњатовић одбацио терминологију свог учитеља Милана Милутиновића који је укупност кривичних дела непунлетних лица означавао изразом малолетничка делинквенција, Ђ. Игњатовић, *Криминалитет малолетника: стара тема и нове дилеме у Малолетници као учиниоци и жртве кривичних дела и прекршаја*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2015, стр. 20

³ Ј. Играчки, Љ. Илијић, *Криминалитет малолетника-стање у свету и у Србији*, Страни правни живот 1/2016, стр. 186, http://www.stranipravnizivot.rs/wp-content/uploads/2017/08/J.Igracki_Lj.Ilijic_SPZ-1-2016.pdf, приступљено 05.09.2017. у 10:00

малолетнички криминалитет и малолетничка делинквенција⁴, али и други термини⁵, поједини аутори инсистирају на њиховом разграничавању.

Будући да је како међу лаицима, тако и међу бројним ауторима који се баве овим феноменом најзаступљенија погрешна употреба термина малолетничка делинквенција као синонима за малолетнички криминалитет, важно је указати на њено појмовно одређење.

Тако се под малолетничком делинквенцијом подразумева вршење у праву кажњивих радњи (деликата), што значи не само кривичних дела, него и прекршаја, привредних преступа, а ту спадају и дисциплинске кривице. Уколико би се занемарила наведена разлика, дошло би се у апсурдну ситуацију у којој бисмо противправна дела која код нас чине, на пример лица узраста седамнаест година и једанаест месеци и петнаест дана подводили под малолетничку делинквенцију, а иста та дела уколико би их извршили само двадесет дана касније означавали као криминалитет.⁶

Када је реч о изналажењу дефиниције малолетника као учинилаца кривичних дела и регулисања њиховог кривичноправног статуса, оно је како у нашем, тако и у случају већине кривичноправних система, било у непосредној вези са утврђивањем старосних граница малолетства.

У основи прописивања година када се постаје кривично одговоран лежи идеја да се на извршиоце кривичних дела који се налазе у процесу развоја треба другачије гледати, али и да се, с обзиром на достигнути ниво биолошке, психолошке и социјалне зрелости, према њима треба другачије поступати у односу на одрасла, пунолетна лица.⁷

Имајући у виду изузетан практичан значај решавања питања старосног распона кривично-правног малолетства, данас не постоји кривични закон који на одређен начин

⁴ У овом контексту под њом се подразумева дефиниција коју је дао професор Милутиновић а која гласи: малолетничка делинквенција представља укупност кривичних дела непунолетних лица, М.Милутиновић, Ж.Алексић, *Малолетничка делинквенција: узроци, спречавање, отривање и ресоцијализација*, Београд, 1989, стр.165

⁵ Као најчешћи синоними користе се малолетничко преступништво, друштвена неприлагођеност, асоцијално, антисоцијално понашање малолетника, хулиганство, В.Николић-Ристановић, *Одређење појма и његове консеквенце: Криминалитет малолетника или малолетничка делинквенција у Малолетничка делинквенција у свету и Србији*, Београд, 2014, стр. 8

⁶ Ђ.Игњатовић, *Криминалитет малолетника: стара тема и нове дилеме у Малолетници као учиниоци и жртве кривичних дела и прекршаја*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2015, стр. 20,

⁷ Ј. Димитријевић, Љ.Стевковић, *Старосна граница малолетства и значај њеног одређивања у Малолетничка делинквенција у свету и Србији*, Београд, 2014, стр. 13

не даје оквир кривично-правног малолетства.⁸ У нашој законодавној регулативи ово питање је регулисано Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица⁹ (у даљем тексту: ЗОМУКД) према којем је малолетник лице које је у време извршења дела навршило 14, а није навршило 18 година (ЗОМУКД, чл. 3 ст. 1). У закону је затим извршена подела на млађе и старије малолетнике. Млађи малолетник је лице које је у време извршења кривичног дела навршило 14, а није навршило 16 година (ЗОМУКД, чл. 3 ст. 3), док је старије лице оно лице које је у време извршења кривичног дела навршило 16, а није навршило 18 година (ЗОМУКД, чл. 3 ст. 4).

3.Насиље у породици у националној законодавној регулативи са посебним освртом на положај малолетничког насиља у породици

Вековима је егзистирало гледање на насиље у породици као на искључиво приватну ствар, те се у складу са тим очекивало да треба да се решава унутар круга породице, односно ван домашаја институција система које се баве спречавањем и сузбијањем криминалних и других друштвено штетних појава. Будући да се све до 60-их и 70-их година прошлог века овај проблем држао иза затворених врата, можемо констатовати да је 20. век донео значајне новине на том плану.

Управо тих година започиње процес реформисања породичног насиља као и његовог , додуше, спорог увођења у правне системе модерних држава.¹⁰

Залагање да насиље у породици престане да се третира као приватна ствар и да се изнађе адекватан и ефикасан одговор државе и друштва , доживљава кулминацију 90-

⁸ Д. Дракић, *О кривичној одговорности малолетника*, Нови Сад, 2010, стр. 17.

⁹ Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 85/ 05

¹⁰ А.Батрићевић, В.Станковић, *Малолетници као учиниоци породичног насиља над родитељима у Малолетници као учиниоци и жртве кривичних дела и прекршаја*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2015, стр.96

их година 20. века, те као резултат тога већина правних система санкционише насиље у породици.¹¹

Уколико се осврнемо на генезу кривично-правне заштите породице на подручју Србије, можемо констатовати да је до значајнијег помака на плану успостављања адекватних правних оквира заштите породице од насиља дошло почетком 21. века. Сазревање идеје о неопходности пружања заштите породици и сузбијања насиља у породици је као што видимо изискивало изузетно дуг временски период, а као исход је имало све веће интересовање правних стручњака и самог законодавца за овај феномен, те у складу са тим и предузимање одређених корака које можемо пратити кроз доношење правних аката од значаја за регулисање овог питања.

Наиме, реч је о изменама и допунама Кривичног законика¹² (у даљем тексту : КЗ) , доношењу Породичног закона¹³(у даљем тексту: ПЗ), као доношењу Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица чије одредбе су нам од нарочитог значаја будући да се у овом раду бавимо криминалном активношћу малолетника према члановима породице.

3.1. Породично насиље у Кривичном законик

Све до 2002. године¹⁴, кривичноправна заштита од насиља у породици остваривала се применом инкриминација са елементима насиља, првенствено из групе кривичних дела против живота и тела и против слобода и права човека и грађана као што су лаке телесне повреде, угрожавање сигурности, тешке телесне повреде и угрожавање опасним оруђем при тучи или свађи.¹⁵

Међутим, таквом механизму заштите биле су упућене бројне критике које су се пре свега односиле на неадекватно прављење разлике између дела са елементима насиља

¹¹ С.Миливојевић, *Одговор савремених правних система на насиље у породици- упоредно-правна анализа решења неких европских земаља и држава Њујорк, САД, Београд, 2003, Темида бр 2/03. стр. 73.*

¹² Кривични законик, " Службени гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005- испр., 107/2005-испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016

¹³ Породични закон, "Службени гласник Републике Србије", бр. 18/2005, 72/2011 и 6/2015

¹⁴ Тада је ступио на снагу Закон о изменама и допунама Кривичног закона Републике Србије, „Службени гласник РС”, бр. 10/2002.

¹⁵ Д. Спасић, *Карактеристике породичног насиља у Србији*, Задужбина Андрејевић, 2009, Београд, стр. 27

која су се дешавала у породичном окружењу и ван њега као и на неадекватну примену постојећих инкриминација од стране полиције и правосуђа, као и других институција попут центара за социјални рад, образовних и здравствених институција које су дужне да пруже помоћ када им се упути захтев и да дела за које се гони пријаве по службеној дужности.

Наведени разлози били су покретач предузимања првог корака у изградњи кохерентног система заштите од насиља у породици који се огледа у доношењу Закона о изменама и допунама Кривичног закона Републике Србије (у даљем тексту: ЗИД КЗ)¹⁶ чијим је ступањем на снагу насиље у породици инкриминисано као посебно кривично дело (ЗИД КЗ, чл. 118а) чиме је установљена репресивна кривично-правна заштита од насиља у породици.¹⁷

Инкриминација насиља у породици, између осталих, носи са собом политичке, друштвене и правне импликације, а њеним увођењем у Кривични закон Србије, држава је посредно признала да дотадашње интервенције нису биле довољне, ефикасне, нити адекватне, те да је промена односа државе према делима насиља у породици била неопходна. Захтев за овом променом кретао се у неколико праваца, али би се у односу на кривичноправну реакцију могао сажети у став да насиље представља насиље (злочин) без обзира на то где се дешава.¹⁸

У наредном периоду је наведена инкриминација, услед упућивања одређених примедби законодавцу, претрпела извесне промене, како у самом опису дела, тако и у висини изречених санкција за кривично дело насиље у породици¹⁹ да би напослетку била систематизована у оквиру 19. поглавља које је посвећено кривичним делима против брака и породице, при чему се наводи да основни облик кривичног дела насиље у породици чини лице које применом насиља, претњом да ће напасти на живот или тело, дрским или безобзирним понашањем угрожава спокојство, телесни интегритет или душевно стање члана своје породице, а за њега се може изрећи казна затвора од 3 месеца до 3 године (КЗ, чл. 194 ст.1).

¹⁶ Закон о изменама и допунама Кривичног закона Републике Србије, „ Службени гласник РС”, бр. 10/2002

¹⁷ Д. Спасић, *op.cit.*, *Карактеристике породичног насиља у Србији*, стр. 27

¹⁸ М.Лукић, С.Јовановић, *Насиље у породици: нова инкриминација*, Аутономни женски центар, Београд, 2002, стр. 5

¹⁹ Више о изменама видети у С. Јовановић, Б. Симеуновић Пантић, В. Мацановић, *Кривичноправни одговор на насиље у породици у Војводини*, Нови Сад, Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова, 2012, стр. 13-19.

Поред основног, кривично дело насиље у породици има и три тежа облика при чему први тежи облик постоји ако је при извршењу основног облика коришћено оружје, опасно оруђе или друго средство подобно да тело тешко повреди или здравље тешко наруши и за њега је прописана казна затвора од 6 месеци до 5 година (КЗ, чл. 194 ст.2). Други тежи облик насиља у породици постоји ако је услед извршења основног или првог тежег облика дела наступила телесна повреда или тешко нарушавање здравља или ако је неки од ових облика учињен према малолетном лицу и за њега се може изрећи казна затвора од 2 до 10 година(КЗ, чл. 194 ст. 3). Најтежи облик насиља у породици постоји ако је услед извршења било ког од претходно набројаних облика наступила смрт члана породице и за њега се учинилац може казнити затвором од 3 до 15 година.(КЗ, чл. 194 ст. 34)

3.2.Породично насиље у Породичном закону

Следећи корак у законском уобличавању механизма за заштиту од насиља у породици представља доношење Породичног закона Републике Србије, који је почео да се примењује 1. јула 2005. чиме је заокружен систем заштите од насиља тако што је законодавац изричито забранио насиље у породици и навео да свако лице има право да се заштити од насиља у породици (ПЗ, чл. 10).

У складу са тим овим законом је прописан читав сет мера заштите. Тако против члана породице који врши насиље у породици суд може одредити једну или више мера заштите од насиља у породици којом се привремено забрањује или ограничава одржавање личних односа са другим чланом породице.

У те мере се при томе убрајају:

- 1) Издавање налога за исељење из породичног стана или куће без обзира на право својине, односно закупа непокретности
- 2) Издавање налога за усељење у породични стан или кућу без обзира на право својине
- 3) Забрана приближавања члану породице на одређеној удаљености
- 4) Забрана приступа у простор око места становања или места рада члана породице

5) Забрана даљег узнемиравања члана породице (ПЗ, чл. 198 ст. 2).

Иако сам Породични закон не спада ни у прекршајну ни у кривичну материју, управо наведене мере заштите се могу довести у везу са кривично-правном заштитом насиља. Одредба Кривичног законика којом се предвиђа да ко прекрши мере заштите од насиља у породици које му је суд одредио на основу закона, чини управо кривично дело насиље у породици (КЗ, чл. 194 ст. 5) представља спону између ова два правна акта.²⁰

Породичним законом је затим дата дефиниција насиља у породици којој је оно понашање којим један члан породице угрожава телесни интегритет, душевно здравље или спокојство другог члана породице. (ПЗ, чл. 197 ст. 1) При томе су таксативно набројана сва она понашања која се нарочито третирају као случајеви породичног насиља у шта спадају : наношење или покушај наношења телесне повреде, изазивање страха претњом убиства или наношења телесне повреде члану породице или њему блиском лицу, присиљавање на сексуални однос, навођење на сексуални однос или сексуални однос са лицем које није навршило 14. годину живота или немоћним лицем, ограничавање слободе кретања или комуницирања са трећим лицима, вређање као и свако дрско, безобзирно и злонамерно понашање. (ПЗ, чл. 197 ст. 2)

За потребе дефинисања насиља у породици, појам члана породице одређен је довољно широко и обухвата супружнике или бивше супружнике, децу, родитеље и остале крвне сроднике, као и лица која се налазе у тазбинском или адоптивном сродству или односу хранитељства, лица која живе или су живела у истом породичном домаћинству, ванбрачне партнере или бивше ванбрачне партнере, лица која су међусобно била или су још увек у емотивној или сексуалној вези, односно која имају заједничко дете или је дете на путу да буде рођено, иако никада нису живела у истом породичном домаћинству. (ПЗ, чл. 197 ст. 3) Наведене одредбе Породичног закона јасно указују на то да ситуација у којој малолетно лице на било који начин злоставља једног или оба родитеља или друге чланове породице несумњиво спада у насиље у породици. У правним системима појединих земаља као што је на пример случај Велике Британије, за разлику од решења нашег законодавца, постоји доста ограничено одређење круга

²⁰ Д. Бошковић, *Насиље у породици: друштвени, криминолошки и криминалистички аспекти*, Београд, 2009, стр. 63

извршилаца насиља у породици на одрасле чланове, што додатно отежава препознавање породичног насилног понашања малолетника.²¹

3.3. Породично насиље малолетника у Закону о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица

Будући да су многа питања која се односе на породично насиље малолетника само дотакнута у Кривичном законiku као и Породичним закону, од великог значаја за подробније бављење овим обликом породичног насиља, представљају одредбе Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица.

Тако је њиме предвиђено да у случају да се као учинилац кривичног дела насиље у породици јави малолетник, на њега ће се примењивати малолетничке кривичне санкције, а то су васпитне мере, малолетнички затвор и мере безбедности. Због висине запрећене казне, у случају првог и другог облика насиља у породици, малолетнику се могу изрећи и васпитни налози (ЗОМУКД, чл. 5-8) као мере које немају карактер кривичних санкција уколико су испуњени и остали услови и уколико се покаже да је изрицање васпитних налога у конкретном случају целисходно.

Овим законом је прописано да јавни тужилац за малолетнике или судија за малолетнике могу према малолетном учиниоцу кривичног дела применити један или више васпитних налога за кривично дело за које је прописана новчана казна или казна затвора до 5 година (ЗОМУКД, чл. 5), али услови за примену васпитних мера су и постојање признања кривичног дела од стране малолетника и његов однос према кривичном делу и оштећеном. Из наведених законских одредби проистиче да се васпитни налози могу изрећи ако су испуњена два кумулативна услова- објективни и субјективни. Објективни услов се односи на тежину учињеног кривичног дела која је изражена кроз висину запрећене казне- да се ради о кривичном делу за које је прописана новчана казна или казна затвора до 5 година. Субјективни услов обухвата две околности: да је малолетник признао извршење кривичног дела и да постоји одређени однос малолетника према кривичном делу, али и према оштећеном лицу²²

²¹ В.Николић-Ристановић, *op.cit.*, стр. 129

²² А.Батрићевић, В.Станковић, *op.cit.*, стр.340

Васпитни налози представљају мере факултативног карактера, што значи да надлежни органи ни у ком случају нису обавезни да их одреде, чак и када су испуњене све законом прописане претпоставке за њихову примену.

4. Карактеристике породичног насиља малолетника

Када се говори о насиљу у породици, обично прва асоцијација коју имамо је насиље које се манифестује у партнерским односима, као и насиље родитеља према деци. Међутим, чињеница да су та два начина испољавања породичног насиља највише у фокусу научне и стручне јавности, не треба да нас доведе у заблуду да су они једини начини. Наиме, поред њих у структури породичног насиља значајно место заузима насиље које малолетници врше према члановима породице .

Ова форма насиља у оквиру породице према мишљењу бројних аутора представља највише друштвено занемаривану и најмање званично документовану форму насиља у оквиру породице упркос емпиријским доказима о њеној распрострањености.²³

Још једна одлика породичног насиља малолетника око које се већина аутора слаже јесте присуство изузетно високе тамне бројке криминалитета, како због неспремности чланова породице да потраже помоћ и пријаве малолетног члана, тако и због непознавања таквог понашања као насилног и неприхватљивог.

Поједини аутори присуство тамне бројке тумаче кроз призму потребе чувања породичне тајне и сматрају да у околностима када дође до промена у породичним улогама и када управо најмлађи чланови породице постану вербално или физички насилни према родитељима, браћи или сестрама, или пак бакама и декама потреба чувања породичне тајне постаје још израженија него код осталих облика породичног насиља.²⁴

Имајући у виду мали број пријављених случајева и чињеницу да се родитељи и други чланови породице тешко одлучују да пријаве малолетне насилнике, самим тим је тешко и утврдити распрострањеност породичног насиља малолетника.

²³ Љ.Стевковић, *Обим, структура и динамика малолетничког криминалитета у свету и Србији у Малолетничка делинквенција у свету и Србији: трендови и друштвени одговори*, Београд, 2014, стр. 128

²⁴ Ibidem

Колико год да му је мање пажње посвећено у односу на остале облике породичног насиља, оно ипак постаје предмет интересовања, истраживања и научне расправе крајем 70-их година прошлог века, те се у релевантној литератури могу наћи поједине класификације које су од значаја за проучавање овог феномена.

Тако су у једној од класификација наведени следећи облици насиља које малолетник насилник може да примени према члановима своје породице:

- 1) физичко насиље
- 2) психичко насиље
- 3) емоционално насиље
- 4) сексуално насиље
- 5) занемаривање
- 6) економско насиље
- 7) други облици насиља²⁵

Као што породично насиље малолетника чини део структуре породичног насиља, тако и оно само има своју структуру. За потребе сагледавања те структуре, односно облика кроз које се манифестује породично насиље малолетника значајна је следећа класификација чији критеријум чине управо чланови породице над којима малолетно лице врши насиље. При томе, треба имати на уму да се та класификација не може трајно одредити, јер развој друштвених односа, а у склопу њих и породице, условљаваће и нове облике насиља у породици.

У складу са наведеним критеријумом разликују се следећи облици породичног насиља малолетника, чијим одликама и распрострањеношћу ћемо се бавити у наставку рада, а то су:

- 1) насиље деце према родитељима
- 2) насиље међу браћом и сестрама
- 3) насиље унучади према баби и деди
- 4) насиље усвојеника над усвојоцем
- 5) насиље према осталим члановима породице сматрајући породицу у ширем смислу²⁶

²⁵ Д.Бошковић,ор.cit., *Насиље у породици*, стр. 38

²⁶ Ibidem

4.1 Одлике насилничког понашања малолетника према родитељима

Први назив који су за овај облик породичног насиља крајем 70-их година прошлог века у научним круговима употребили Harbin i Madden био је синдром претученог родитеља и управо од тада овај феномен постаје предмет интересовања и научне расправе.²⁷

Тако се данас у литератури случајеви у којима малолетници испољавају насиље према својим родитељима, поред првобитног, могу наћи и под следећим називима: злостављање родитеља, злостављање родитеља од стране детета, насиље деце према родитељима, синдром злостављаног родитеља.²⁸

Проучавајући ову појаву многи аутори су дошли до свог решења у погледу дефиниције, а велики број њих је у за нијансу другачијој формулацији под овим појмом подразумевало било коју радњу којом дете настоји да родитељу нанесе физички или психички бол или финансијски губитак како би над њим остварило контролу.²⁹ Према нешто ширим дефиницијама овај облик насиља подразумева свако понашање детета које има за последицу да се родитељ осећа угрожено, непријатно и контролисано.³⁰ И на простору Балкана поједини аутори су бавећи се овим феноменом дали дефиницију насиља деце над родитељима. Тако је Јасминка Злоковић насиље деце над родитељима дефинисала као понашање-поступак који је намерно штетан за родитеља или има намеру физички, психички повредити, учинити финансијску штету, осиромашити или успоставити присилну контролу над родитељима, а то се односи и на све вербалне облике насиља.³¹

Комплексност тзв. родитељског насиља малолетника произлази из чињенице да се малолетници не уклапају у друштвени образац насилника, баш као што се ни родитељи не уклапају у образац физички, психички и друштвено осетљивих жртава.³² То произлази из уверења и ставова о породици као заједници у којој родитељи имају главну улогу ауторитета, доносе правила и постављају границе, а ако се говори о

²⁷ Љ. Стевковић, *op.cit.*, стр. 128

²⁸ А.Батрићевић, В.Станковић, *op.cit.*, стр. 334

²⁹ Љ. Стевковић *op.cit.*, стр. 129

³⁰ *Ibidem*

³¹ Ј.Злоковић, *Обитељски дискурс у контексту насиља малољетне дјеце над родитељима*, Филозофски факултет свеучилишта, Ријека, 2014, стр.55

³² Љ.Стевковић, *Op.cit.* стр. 132

насиљу, они ће бити главни актери и починитељи насиља. На децу се углавном гледа као на жртве, било директно као жртве злостављања и занемаривања или индиректно као сведоке насиља у породичном окружењу³³

Када су у питању карактеристике овог облика породиног насиља малолетника, на основу резултата доступних истраживања, могу се издвојити карактеристике које се односе на жртву и карактеристике малолетног насилника.³⁴

Уколико говоримо о карактеристикама жртве, дакле, у овом случају родитеља, важно је напоменути да изложеност насиљу од стране сопственог детета ставља родитеље у специфичан положај будући да намеће потребу за преиспитивањем традиционалних породичних односа моћи и контроле. Осим што свакодневицу проводи у страху, злостављани родитељ често осећа срамоту и кривицу, а због бојазни да би тиме могао да угрози будућност свог детета, он по правилу оклева да случај пријави надлежним органима. Страх да би се откривањем дететовог насилничког понашања могла угрозити дететова будућност и добробит, нарочито је присутна код злостављаних мајки.³⁵

Према резултатима већине истраживања, управо се мајке много чешће јављају као жртве насиља своје деце, него што је то случај са очевима.³⁶

У настојању да објасне овакву прераспodelу породичног насиља малолетника према родитељима, бројни аутори изnose различите претпоставке. Тако поједини аутори већинску усмереност насиља деца на мајке доводе у везу са одговорношћу и окривљивањем мајке. Наиме, у складу са традиционалном друштвеном улогом жене која почива на њеној оријентацији ка кући и васпитању деце, насилно понашање детета према мајци се сматра њеним пропустом. С друге стране, управо друштвени положај и

³³ И.Седић, *Насиље дјеце на родитељима* (Дипломски рад, Едукацијско-реhabилитацијски факултет, Загреб, 2016), стр. 5, доступно на <https://repozitorij.erf.unizg.hr/islandora/object/erf%3A16/datastream/PDF/view>, приступљено 10.09.2017. у 13:00.

³⁴ Љ.Стеvkовић, op.cit. стр.132

³⁵ Ibidem

³⁶ I.Ibabe, J.Jaureguizer, O.Diaz, *Violencia filio parental: conductas violentas de jóvenes hacia sus padres*, Виторија, Баскија, 2007, стр. 23, доступно на http://www.ijsap.ejgv.euskadi.eus/r47-educia/es/contenidos/documentacion/violencia_filio_parental/es_vifilpar/adjuntos/Violencia_Filio-Parental.pdf приступљено 18.09.2017. у 16:00

доминантна родитељска улога жене чине мајке чешћим жртвама родитељског насиља малолетника од очева.³⁷

Дакле, будући да су мајке највише упућене на децу у току процеса васпитања, те им у складу са тим и намећу одређене забране, прате њихово понашање, тиме могу произвести већу гнев и исфрустрираност код деце, него што је то случај са очевима. Већој виктимизацији мајки још више доприноси чињеница да су жене углавном физички слабије, што их чини рањивијим, односно подложнијим за "искаљивање" беса деце.³⁸

Друга истраживања су се бавила преиспитивањем претпоставке да је рана изложеност детета насиљу међу родитељима ризични чинилац за испољавање насиља према једном од родитеља, нарочито према мајкама. У складу са овом претпоставком адолесценти који су од раног детињства били сведоци лошег међусобног опхођења родитеља, и сами прибегавају таквим стиливима понашања, нарочито у контексту породичних односа и легитимне употребе силе за постизање зацртаних циљева. Преиспитујући ову претпоставку кроз истраживање вршено над 34 породице које су биле жртве насиља сопствене деце Cotrell и Monk укажују да се процес интернационализације вредности и модела агресивног понашања разликује код малолетних ћерки и малолетних синова. Тако синови који су били сведоци насиља у породици имитирају понашање очева чиме се испољава усвојена потреба за супериорношћу над женама, у овом случају над рођеном мајком. За разлику од њих, ћерке испољавају насиље према мајкама као начин да се ослободе и одбаце слику потчињене жене коју виде у својој мајци.³⁹

У једном истраживању које су 2003. године спровели Ulman и Straus анализирани су различити утицаји агресивног понашања мајке према очевима и очевима према мајкама. Иако су резултати указали и на постојање насиља деца према очевима у породицама у којима је мајка вршила насиље над оцем, ипак се дошло до закључка да се се насиље међу родитељима доводи у везу са насиљем деце над мајкама у знатно већем броју случајева. Ипак, при наведеном и сами аутори истичу да треба имати на уму да ова веза није једносмерна, те да неће по правилу свако дете које је било сведок

³⁷ Љ.Стевковић, *op.cit.*, стр. 132

³⁸ I.Ibabe, J.Jaureguizer, O.Diaz, *op.cit.*, стр. 23

³⁹ Ibid., стр. 24

породичног насиља, неминовно и само постати извршилац истог, али оно свакако може бити основа за то.⁴⁰

Насиљем деце над мајкама бавили су се 2003. Paganì и сарадници и дошли су до неочекиваних резултата у погледу виктимизације мајки које се обрате за помоћ социјалним службама. Према тим резултатима, мајке које су потражиле помоћ биле су изложене још већем ризику да претрпе насиље од своје деце. Поједини аутори то тумаче на следеће начине:

- 1) Постоји могућност да се адолесценти осете пониженим сматрајући да њихова мајка траећи помоћ ван породице износи "прљав веш", а то утиче на још већу примену насиља према мајци
- 2) Друго могуће објашњење било би то да се адолесценти осећају још више усамљеним када сазнају да њихова мајка одлази код других да потражи помоћ, те услед тога испољавају бес, љубомору и разочарање кроз вршење психичког или физичког насиља над мајкама.⁴¹

У поређењу са студијама о насиљу деце над мајкама студије о насиљу малолетника над очевима су знатно оскудније. Један од разлога за невидљивост очева као жртава родитељског насиља малолетника у званичним статистикама се тумачи као последица друштвених очекивања од очева и њихове неспремности да признају свој неуспех у васпитању деце као и сопствену виктимизацију.⁴²

Када су у питању карактеристике малолетних извршилаца насиља проистекле из спроведених истраживања, закључци до којих се дошло се разликују у зависности од методолошког приступа аутора, величине и структуре узорка испитаника. Неслагање долази до изражаја већ у погледу утврђивања да ли су синови или ћерке више насилни према родитељима. Према резултатима клиничких и форензичких студија базираних на мањим узорцима испитаника, малолетници мушког пола су доминантни извршиоци насиља према родитељима. До сличних резултата дошло у погледу полне структуре насилних малолетника дошло се и у новијим квантитативним студијама, што је навело ауторе да нагласе родни карактер овог облика породичног насиља малолетника који произлази из доминантне заступљености извршилаца мушког пола и мајки као жртава.

⁴⁰ Ibidem

⁴¹ Ibidem

⁴² Љ. Стевковић, *op.cit.*, стр. 133

С друге стране, постоје студије из којих се дошло до закључка да овај облик насиља у једнакој мери чине и дечаци и девојчице. Ови налази су у складу са уоченим трендом пораста броја девојчица које испољавају девијантно, делинквентно и криминално понашање.⁴³

Тако на пример, за разлику од клиничких и форензичких студија 2003. године Ms Closkey и Lichter су на узорку од 296 парова мајка-дете нису пронашли разлике према полу извршилаца пријављеног дете-родитељ.насиља. Неке од епидемиолошких студија спроведених на већем узорку испитаника чак су указале на нешто већу присутност насиља малолетних ћерки него малолетних синова.⁴⁴ Неслагања аутора се запажају и у погледу узраста у ком се насиље јавља и доживљава врхунац, након чега опада у интензитету.

Тако поједина истраживања показују да злостављање родитеља може почети већ између дететове 12. и 14. године, док друга наводе да се тај облик испољавања најчешће почиње испољавати тек између 15. и 17. године. При томе треба имати у виду да закључак о томе када почиње злостављање родитеља зависи и од тога колико је широко дата дефиниција насиља над родитељима.⁴⁵

Оно око чега се, пак аутори углавном слажу јесте да насилно понашање малолетне деце почиње у блажој форми као вербално насиље које временом ескалира у психичко или физичко насиље, како у погледу учесталости, тако и у погледу интензитета.⁴⁶

Нешто већа сагласност истраживачких студија насиља малолетника према родитељима запажа се у оном сегменту који се односи на облике испољавања, као и начин извршења. Иако дете може манифестовати све облике насилног понашања који постоје и у другим односима, већина аутора се слаже да су главни облици којима прибегавају физичко, психичко и финансијско, док Злоковић поред ових додаје и сексуално насиље сматрајући га присутним, али пак и даље табуом.⁴⁷

Телесно насиље подразумева агресивна понашања којима се родитељ озлеђује, а то могу бити ударци ногом, шаком или предметом, затим чупање, штипање, угризи, убоди, бацање на под, гађање предметима, гушење, фрактуре, па севе до ескалације

⁴³ А. Батрићевић, *op.cit.*, стр.337

⁴⁴ *Ibidem*

⁴⁵ Љ.Стевковић, *op.cit.* стр.134

⁴⁶ *Ibidem*

⁴⁷ И. Седић, *op.cit.*, стр. 6.

покушаја убиства и самог убиства. Под телесним злостављањем сматра се и уништавање личних предмета, бушење рупа у зидовима, ускраћивање сна, хране, воде, онемогућавање или забрана узимања лекова или других потрепштина. Телесно насиље укључује и присиљавање родитеља на тежак физички рад, ограничавање кретања, затварање, те непружање помоћи у случају несреће.⁴⁸

Телесно насиље може бити и прикривено, те га родитељ или неко у његовој близини неће одмах регистровати као насиље. То су случајеви у којима дете лупка родитеља по глави, руком, шаком или предметом, потом га повлачи за косу или удове, подмећу му ноге или измичу столицу с намером да родитељ падне. Неки облици могу бити истовремено и физички и психички, као што су уништавање имовине, ствари, новца или неког прибора који је родитељу потребан и нема замену за оно што му је одузето или уништено, а при томе га доводи у неугодан и понижавајући положај. Иако су неки од наведених облика прикривени и могу проћи неопажено код родбине, пријатеља и родитеља, то не умањује њихову озбиљност и тежину коју имају по психичко и физичко здравље особе.⁴⁹

Концепт емоционалног или психичког насиља се развио из идеје да људска бића могу користити своја знања о слабостима других како би их контролисали, доминирали над њима и искоришћавали их. Када особа, која је у овом случају дете, зна да је родитељ у осетљивом емоционалном стању, те користи његову слабост, таква понашања ће се квалификовати као злостављање.⁵⁰

Под психичким или емоционалним облицима, сматра се називање погрдним именима, критиковање, претње, псовање, викање, потцењивање пред другим особама-пријатељима, родбином, комшијама, бежање од куће, ирационални захтеви и играње психолошких игара. Постоји читав низ понашања која се могу подвести под емотивно насиље, а њихова учесталост, трајање, контекст и последице ће одлучивати о томе хоће ли се сматрати насиљем. Понашања попут викања или игнорисање родитељевих потреба, осећаја или пак ускраћивање информација о томе где дете одлази, шта ради сматраће се делом свакодневног живота, али уколико се одвија у континуитету, сматраће се насиљем. Оно што такође чини разлику између таквих повремених

⁴⁸ Ibid., стр 7

⁴⁹ Ј.Злоковић, *op.cit.* стр.60

⁵⁰ И.Седић, *op.cit.*, стр 7

ситуација и насиља јесте циљ понашања. Понашања која имају за циљ да нанесу психичку бол родитељима у циљу њихове контроле сматрају се насиљем.⁵¹

Финансијско насиље или материјална експлоатација и уништавање имовине облици су насиља који су помало занемарени у истраживањима, али су пак, према проценама веома присутни. Финансијско насиље је било који облик понашања којим се крађом, присилом или преваром стиче било каква материјална корист без знања или воље родитеља.⁵²

Финансијско насиље укључује сва понашања којима насилник контролише способност утицаја, коришћења и задржавања економских ресурса и тиме прети економској сигурности и потенцијалима за самосталност.⁵³

Злоковић ту убраја понашања попут крађе новца или других вредности попут накита или слика или личних ствари родитеља без њиховог знања и сагласности, уништавање родитељеве имовине и ствари, присиљавање родитеља на куповину скувих предмета које они не могу приуштити, затим контролисање новца- недопуштање родитељу да за себе прибаве потребну храну, лекове, одећу, обућу, присиљавање родитеља да од других особа позајмљује новац, ствари или да подмири дугове који су направљени без родитељског знања и одобрења.

У данашњем потрошачком друштву, притисци које родитељи осећају могу бити велики извор стреса, поготово кад тај притисак стварају њихова деца својим захтевима за новим, модерним, или пак стварима или маркама које су у тренду. Како Злоковић наводи, материјално искоришћавање често започиње захтевом детета за новцем, а када родитељ одбије, долази до вербалног конфликта, вређања, уцењивања, те оно може кулминирати и физичким насиљем. Видљиво је да овај облик насиља садржи елементе емоционалног насиља, манипулисања код којег се код родитеља ствара константан осећај кривице уколико не удовољи захтеву детета. Дете може злоупотребити родитељеве емоције, те вршити емоционалне уцене.

Када је реч о начину извршења, у већини студија се као кључне карактеристике начина извршења овог облика насиља у породици издвајају употреба оружја, присуство повреда као последица насилног инцидента и допринос алкохола или дрога насилном

⁵¹ Ibidem

⁵² Ј.Злоковић, *op.cit.* стр. 72

⁵³ И. Седић, *op. cit.* стр. 8

понашању малолетника. Општи закључак свих студија јесте да малолетници углавном примењују блаже облике насиља према родитељима који не подразумевају употребу оружја, него вербалну агресију и примену сопствене физичке снаге.⁵⁴ Тако је нпр. истраживање које је спровео Pegalow показало да је у узорку од 473 испитиваних студената 13% било насилно према родитељима, при чему је већином то било гурање и шамарање, али и ударање ногом или шаком код 3,3% испитаника, 2% је изјавило да је претукло родитеље, а 3% да су претили родитељу ножем или пиштољем.⁵⁵

Када је реч о употреби оружја, уочавају се разлике у зависности од пола. Тако су резултати истраживања показали да синови много чешће користе оружје, док ћерке користе предмете који су им доступни у тренутку инцидента.⁵⁶

Уколико говоримо о распрострањености ове појаве или тзв. преваленци насиља малолетника према родитељима, морамо указати да пракса показује да су такви случајеви присутни у свим деловима света, па и у Србији, те да због своје комплексности, екстензивности и друштвене опасности ова појава завређује пажњу експерата.

Један од таквих доказа на нивоу појединачних држава представљају резултати истраживања британске хуманитарне организације Parentline plus објављени 2010. према којима је између јуна 2008. и јуна 2010. преко SOS телефонске линије од ове организације помоћ затражило чак 22537 родитеља злостављаних од стране сопствене деце.⁵⁷ У Великој Британији је бавећи се овом топицом спроведено још неколико значајних истраживања као што је оно које је било реализовано од стране Центра за криминологију Универзитета Оксфорд у оквиру пројекта Истраживање насиља адолесцената према родитељима. Од значаја је и истраживање које су публиковали Condry и Miles 2013. које показује да су између 2009. и 2010. године лондонској полицији пријављена 1892 случаја насиља мелолетника према родитељима.⁵⁸

Подаци прикупљени у САД-у говоре да се насиље деце према родитељима у породици са оба родитеља јавља у неких 7-18% породица, док је ова појава присутна у чак 29% породица са једним родитељем. Канадска истраживања процењују да је 1 од 10

⁵⁴ Љ.Стевковић, *op.cit.* стр.135

⁵⁵ И. Седић, *op.cit.*, стр. 10

⁵⁶ Љ.Стевковић, *op.cit.*стр 136

⁵⁷ А. Батрићевић, *op.cit.*, стр.338

⁵⁸ Љ.Стевковић, *op.cit.*стр 137

родитеља изложено неком облику насиља од стране свог детета, док у Јапану процењено злостављање родитеља износи чак 4 %, а у Француској свега 0,6 %. Ипак, треба напоменути да се ове процене не могу међусобно упоређивати јер користе различите изворе података, као и различите мерне инструменте.⁵⁹

4.2.Одлике насиља међу браћом и сестрама

Насиље међу браћом и сестрама према мишљењу бројних аутора представља највише присутан, али пак најмање изучаван облик породичног насиља уопште, па самим тим и насиља који врше малолетници. Као посебан проблем код идентификовања насиља у односима браће и сестара издваја се често тумачење вербалних и физичких сукоба као нормалног ривалства. Прва студија насиља међу браћом и сестрама реализована крајем 70-их година прошлог века показала је да су скоро сви испитаници из узорка били укључени у вербално насиље, док је више од две трећине њих учествовало у физичким, насилним инцидентима. Касније студије засноване на квантитативној методологији показују такође високу распрострањеност насиља међу браћом и сестрама, истичући да је ова врста породичног насиља присутнија него насиље над децом и партнерско насиље.⁶⁰

Већина истраживања се баве физичким и/или сексуалним насиљем међу браћом и сестрама, док је психичко насиље готово у потпуности занемарено. На неоправданост научног занемаривања психичког насиља указују резултати неколицине истраживања који говоре у прилог веће распрострањености психичког од физичког насиља између браће и сестара.⁶¹ Поред поменутих потешкоћа у разграничавању нормалног од насилног понашања у односима брат-сестра, поставља се питање ко је жртва у ситуацијама физичких сукоба између браће и сестара и да ли оба учесника добровољно ступају у сукоб. У ситуацијама континуираног насиља које се одређеним интензитетом понавља дуже време јасно се диференцира брат/или сестра који је насилан од брата /и или сестре према којима се примењује насиље. Међутим, породично насиље малолетника подразумева и насилне инциденте који могу да се догоде једном, као и ситуације када прихватљиво понашање браће и сестара може попримити одлике насиља у којем жртва на насиље може одреаговати одбрамбено. Стога се намеће потреба

⁵⁹ А. Батрићевић, *op.cit.*, стр.339

⁶⁰ *Ibid.*, стр.340

⁶¹ *Ibid.*, стр.341

дефинисања критеријума према којима се јасно утврђује шта је прихватљиво понашање и одлика ривалства браће и сестара, а где почиње насиље у њиховом односу.

У погледу основних карактеристика насилног брата/сестре и жртве, као и самог насилног односа, запажа се сличност у резултатима већине студија. Код братског насиља долази до изражаја културно прихватање насиља међу мушкарцима. Наиме, студије показују да родитељи знатно ређе интервенишу у ситуацијама насиља међу браћом, него када насилна ситуација укључује сестру. Браћа су више склона да примењују физичку силу и да користе различите предмете као оружје приликом насиља према браћи, док према сестрама примењују насиље мањег интензитета. Насупрот њима, међу сестрама и на релацији сестра-брат идентификовано је веће присуство емотивног, односно психичког насиља. У истраживању насиља између браће и сестара које су Hoffman и сарадници реализовали на узорку од 928 ученика, утврђено је да су браћа склонија да према другој браћи примењују теже физичко насиље у виду гурања, ударања песницом или ногама или бацања на зид. Браћа примењују физичку снагу и према сестрама у виду бацања на зид или физичког ограничавања слободе кретања. Насупрот њима, сестре су више склоне да вређају. Уколико и примењују физичко насиље, у питању су лакши облици, те аутори наглашавају да сестре већином шамарају или ноктима гребу брата или сестру. У случају физичког насиља сестра-брат, сестра углавном уједа или шутира брата ногом.⁶²

Када је у питању распрострањеност овог облика породичног насиља, уочава се разлика у подацима у зависности од врсте и величине узорка, временског периода које је обухваћено истраживањем и истраживачког инструмента који се користи. При томе, варијације у подацима се запажају како у студијама које испитују да ли је малолетник применио насиље према брату/сестри, тако и у студијама које испитују виктимизацију малолетника насиљем брата/сестре.⁶³

Сходно томе, емотивно и физичко насиље према брату или сестри пријављивало је да је извршило између 35% и 60 % малолетника. У истраживању које је на узорку популације студената реализовао Simonell са сарадницима 71 % студената и 88 % студенткиња су се изјаснили да су били жртве физичког насиља извршеног од стране брата/сестре. Straus је са сарадницима дошао до нешто алармантнијих података у

⁶² Љ.Стевковић, *op.cit.* стр. 138

⁶³ *Ibid.*, стр. 139

истраживању спроведеном 1980. године на националном узорку од 2143 породица. Аутори су утврдили да је у 75% породица присутно насиље између браће и сестара, при чему је 82% деце узраста до 17 година било насилно према својој браћи или сестрама. На основу резултата истраживања аутори су закључили да 53 од 100 деце у САД-у сваке године примењује тешко физичко насиље према брату/сестри што би представљало око седам милиона деце жртава овог облика породичног насиља.⁶⁴

4.3.Одлике насиља малолетних лица према бакама и декама

Пре него што изнесемо неке од одлика овог облика породичног насиља малолетника, најпре ћемо се осврнути на појам и појаву злостављања старих особа уопште, на проблеме са којима се сусрећу аутори при истраживању, као и на карактеристике самих жртава, дакле старих особа у овом случају.

Тако се под злостављањем старијих особа најчешће подразумева појединачни или поновљени чин акције или уздржавања од деловања који се догађа у међуљудском односу заснованом на поверењу, а који изазива бол или узнемирење старије особе.⁶⁵

Када је реч о истраживању ове појаве, дуго су се истраживачи сусретали са бројним проблемима, што због одсуства стандардизованих, психометријски валидних инструмената, што због чињенице да старије жртве злостављања често ни не говоре о свом искуству, дакле због тамне бројке криминалитета. Из тог разлога неки истраживачи су користили инструменте креиране за откривање друге врсте насиља у породици.⁶⁶

⁶⁴ Ibidem

⁶⁵ В. више у студији доступној на http://www.ncaop.ie/publications/research/reports/52_abuse.pdf, стр.20, приступљено 22.09.2017. у 08:30

⁶⁶ Ј.Злоковић, оп.cit. стр. 90

Овај облик породичног насиља аутори су почели да испитују средином 70-их година прошлог века када је први пут и употребљен термин пребијање бака. Иако је овај термин скован у Великој Британији, правим пионирима у истраживању овог феномена и покушају стварања адекватног законодавног оквира и превентивних мера сматрају се истраживања и други предузети кораци на тлу САД-а и Канаде.⁶⁷

Тако је прво велико истраживање овог феномена обављено на случајном узорку и покрило 2000 људи, а спроведено је у Бостону, САД. Истраживачи су пратили неколико врста злостављања, а резултати су показали да су од 1000 испитаних 32 старије особе претрпеле неки од облика злостављања. Физичко насиље је претрпело 20 од њих 1000. Аутори истраживања су проценили да би истраживање на националном узорку указало на број између 701000 и 1 093 560 старих особа као жртава насиља. Истраживање је генерално показало како је проценат пријављивања злостављања старијих особа надлежним службама изузетно низак, па чак и у држави Масачусетс која има један од најадекватнијих програма у САД-у за идентификацију злостављања старијих.⁶⁸

Друга велика студија злостављања старијих урађена је у Канади путем телефона на узорку од 2000 насумично одабраних старијих особа које су живе у свом дому. Коришћене категорије укључиле су физичко насиље, хроничну вербалну агресивност, финансијско угњетавање и занемаривање. Удео жртава злостављања био је 40 особа на њих хиљаду.⁶⁹

Овај проблем је препознат и од стране Светске здравствене организације, која је на основу података истраживања која су спроведена углавном у високо и средње развијеним земљама 2015. дала процену распрострањености по типовима злостављања. Према тој процени физичко злостављање је присутно у 0.2-4.9 %, сексуално злостављање 0.004-0.82%, психолошко злостављање 0.7-6,3%, финансијско злостављање 1.0-9,2 % и занемаривање 0.2-5.5 %.⁷⁰ Најновији извештај Светске з.организације о распрострањености насиља садржи податке о насиљу из 133 државе и покрива 6,1 милијарду људи, тј. 88 % светске популације. Овај извештај садржи и

⁶⁷ Б.Јанковић, Н.Тодоровић, М.Врачевић, *Добро чувана породична тајна-злостављање старијих особа*, Београд, 2015, стр. 31

⁶⁸ Н. Петрушић, Н.Тодоровић, М.Врачевић, *Насиље над старијим особама -студија о насиљу у породици*, Црвени крст Србије, Београд, 2012., стр. 11

⁶⁹ Ibidem

⁷⁰ Б.Јанковић, Н.Тодоровић, М.Врачевић, *op.cit.*, стр.33

податке који се односе на злостављање старијих особа. Подаци показују да сваке године више од 1,3 милиона људи широм света умре од последица насиља у свим његовим облицима.⁷¹ И у Србији је последњих неколико година спроведено неколико истраживања на тему злостављања старијих. Тако је 2000. спроведено истраживање у општини Крушевац, а резултати су указали на то да је 23% старијих жена имало искуство злостављања или занемаривања, при чему је највећи број случајева ипак чинило психичко насиље. Црвени крст је такође спровео истраживање 2009.године у 8 градова Србије у којем је учествовало 250 особа старијих од 65 година⁷² Подаци су показали да је 11,2 % старијих доживело психичко злостављање, 4 % занемаривање, 2,4% финансијско насиље и 2,4 % физичко насиље.⁷³

Када је реч о жртвама овог облика насиља у породичном контексту, њихова кључна виктимогена предиспозиција је управо старост, која заједно са другим виктимогеним предиспозицијама, односно биолошким, физичким, психолошким и социјалним као самом зависношћу од других чланова породице, старе особе чини посебно изложене ризику виктимизације различитим облицима породичног насиља.

Уколико се у оквиру породичног насиља над старијим особама фокусирамо на насиље малолетних унука према бакама и декама наилазимо на сагласност бројних аутора око тога се оно сматра научно и друштвено највише занемареним обликом насиља у породици.⁷⁴ Изолација жртве и страх од малолетног насилника се помињу као могући разлози тешког идентификовања овог облика породичног насиља. Када су у питању неке од карактеристика малолетника који су насилни према бакама и декама у литератури се наводи присуство финансијске зависности насилника од жртве, конзумирање алкохола или дрога, ментални поремећаји⁷⁵, као и искуство породичне насилне виктимизације, како на страни насилног малолетника, тако и на страни баке или деке.

⁷¹ Ibid.,стр.34

⁷² Најразвијеније земље света прихватају 65 година као бројчани критеријум за дефиницију старе или старије особе. Међутим, као и многи др.западни концепти, ова дефиниција није прилагођена ситуацији која постоји у другим регионима света. Видети више на : <https://www.scribd.com/document/190077600/WHO-Definition-of-an-Older-or-Elderly-Person>, приступљено 23.09.2017. у 15:00

⁷³ Н. Петрушић, Н.Тодоровић, М.Врачевић, *op.cit.*, стр. 12

⁷⁴ Љ. Стевковић, *op.cit.*, стр. 136

⁷⁵ О случају 17-огодишње девојке са обликом хебеферне шизофреније која је починила убиство свог деде прочитати у Р.Ковачевић, Б.Кецман, *Убиство у породици*, стр. 190-193

Иако су подаци о распрострањености насиља малолетника према бакама и декама права реткост, резултати једног од малобројних истраживања насиља над старима које су реализовали McCabe i Gregory показују да је 15 % породичног насиља над старима извршено од стране малолетних унука.⁷⁶

5.Етиолошки чиниоци породичног насиља малолетника

Када су у питању етиолошки чиниоци који доприносе насилном понашању малолетника према члановима породице, на основу увида у релевантну литературу, може се запазити да се акценат знатно више ставља на породичне факторе и карактеристике насилног малолетника, него на социјалне чиниоце.

При томе, у зависности од професионалне и научне оријентације аутора, истичу се психолошки чиниоци и психолошке карактеристике насилника, затим различити пропусти родитеља и дисфункционалност породице уопште и друштвени фактори. Сходно томе, сви етиолошки чиниоци који се помињу и чији се утицај у различитим ситуацијама испитује могу се сврстати у факторе у вези са насилним малолетником и факторе у вези са родитељима и породицом.

5.1.Фактори у вези са насилним малолетником

Када су у питању фактори у вези са насилним малолетником, готово у свакој студији која се бави било којим обликом породичног насиља малолетника посебна пажња се придаје утицају алкохола и дрога.

При томе доминира став о посредном дејству ових супстанци у смислу инхибиција и као последица тога, лакшег опредељења за агресивне обрасце понашања које малолетник манифестује према најближим члановима породице коју сматра извором своје фрустрације. Томе говоре у прилог и искази мајки које су биле жртве насиља своје деце, а која су била под дејством ових супстанци у току вршења насиља. Тако је већина мајки-жртава насиља које су у току истраживања испитали Cotrell i Monk

⁷⁶ Н. Петрушић, Н.Тодоровић, М.Врачевић, *op.cit.*, стр. 13

изјавило да конзумирање алкохола и дроге не изазива насилно понашање код малолетника, али утиче на његов квалитет у смислу погоршања у погледу тежине примењеног насиља. Оно што су ови истраживачи утврдили је да код неких малолетника који су насилни према својим родитељима услед конзумирања алкохола и дрога долази до промена у емотивној сфери и губитка емотивног односа према насиљу које манифестују.⁷⁷

У истраживању које је 2004. спровео Pagani са сарадницима на узорку од 1175 парова родитељ-дете утврђено да конзумирање дроге код малолетника повећава ризик за вербалну агресију према мајкама за 60%. Поред тога, према резултатима овог истраживања, и дрога и алкохол, због свог специфичног дејства на менталне и физичке функције, доводе малолетнике мушког пола у стање да и вербално и физички провоцирају сукобе, како са мајкама, тако и са осталим члановима породице.⁷⁸

Такође, често помињани етиолошки чинилац који је у вези са насилним малолетником јесте његово искуство са посредном или непосредном виктимизацијом у породици.

Наиме, велики проценат виктимизираних родитеља наводи континуиране конфликте са брачним или ванбрачним партнерима, што поједини тумаче као фактор ризика за породично насиље малолетника. Резултати истраживања које је спровела Biehal показују да су малолетници који су насилни према родитељима три пута више били жртве посредне виктимизације партнерским насиљем од насилних родитеља без тог искуства. Такође, малолетници са искуством посредне виктимизације знатно чешће живе са самохраним мајкама него са оба родитеља. Ове резултате ауторка је искористила као делимично објашњење веће изложености самохраних мајки родитељском насиљу, без јасног објашњења начина и природе повезаности структуре породице и посредне виктимизације са једне стране, и родитељског насиља са друге стране.⁷⁹

Када је у питању објашњење утицаја посредне насилне виктимизације малолетника на њихово насилно понашање према мајкама, у литератури доминира тумачење основним постулатима теорије социјалног учења, што је поткрепљено емпиријским резултатима

⁷⁷ Љ. Стевковић, *op.cit.*, стр. 138

⁷⁸ *Ibid.*, стр. 139

⁷⁹ I.Ibabe, J.Jaureguizer, O.Diaz, *op.cit.*, стр. 26

који указују на временску повезаност ова два облика насилне виктимизације мајке.⁸⁰ Посредна и непосредна виктимизација као етиолошки чинилац породичног насиља малолетника, уочена је и код насиља између браће и сестара.⁸¹

Поред посредне виктимизације, резултати истраживања указују и на повезаност између непосредне виктимизације малолетника и насиља према родитељима. У истраживању реализованом на општој популацији Browne и Hamilton су утврдили да је виктимизација физичким и сексуалним насиљем два пута више присутна код малолетника који су насилни према родитељима, него код оних који то нису, при чему је виктимизација физичким насиљем повезана са тежим облицима. Виктимизација физичким насиљем као фактор ризика за насиље према родитељима је издвојена и у другим истраживањима.⁸²

Међутим, оно што није довољно јасно из резултата ових истраживања јесте да ли малолетник испољава насиље према насилном родитељу или пак према оном који није насилан. Слично дејство је запажено и код физичког кажњавања насилног малолетника за које резултати појединих истраживања показују да што више родитељи физички кажњавају децу, то су више деца насилна према родитељима.⁸³

5.2. Фактори у вези са породицом и родитељима

Од фактора у вези са породицом у литератури се поред већ спомињаних негативних промена у породичним односима спомиње и утицај социоекономског положаја породице.

Утицај овог фактора није довољно разјашњен с обзиром на то да неке студије показују повишено насиље малолетника у породицама средње и више класе, док друге негирају било какву повезаност социоекономског статуса породице са насилним понашањем малолетника.⁸⁴

⁸⁰ Љ. Стевковић, *op.cit.*, стр. 139

⁸¹ *Ibidem*

⁸² I.Ibabe, J.Jaureguizer, O.Diaz, *op.cit.*, стр. 31

⁸³ *Ibid.*, стр. 32

⁸⁴ *Ibid.*, стр. 33

Квалитет односа са дететом се такође наводи као значајан етиолошки чинилац, првенствено када је реч о насиљу међу браћом и сестрама. У породицама са слабом афективном везаношћу детета са родитељем запажени су тежи облици насиља међу браћом и сестрама извршени од стране малолетника млађег узраста. Поред тога, фаворизовање једног од детета може условити фрустрацију и бес на страни запостављеног детета чиме многи аутори објашњавају повећану преваленцу насиља међу браћом и сестрама у породицама у којима је присутан неравноправан третман двоје деце. У вези са тим, у литератури се често наводи и пребацивање одговорности за чување и бригу о млађој деци на старију децу као један од породичних етиолошких чинилаца насиља у братско-сестринским односима. Дејство овог фактора се објашњава склоношћу старијег детета да у таквим ситуацијама имитира понашање родитеља које је видело или и само доживело.

Такође, сматра се да и стилови васпитања представљају етиолошке чиниоце породичног насиља малолетника. При томе, не постоји јединствен став који стил васпитања представља фактор ризика за овај облик породичног насиља будући да поједини аутори наводе превише попустљив однос родитеља, други превише строг, а поједини аутори истичу неодлучности и неистрајности у васпитању у смислу честих промена правила и попустљивости приликом кажњавања.⁸⁵

6. Стање и тенденције породичног насиља малолетника у Србији у периоду 2010-2015

Имајући у виду значај нумеричких података о криминалитету и његовој контроли за проучавање ове појаве са криминолошког аспекта, у овом делу рада посветићемо се анализи података који су садржани у базама правосудне статистике и фактима које сукцесивно објављује Републички завод за статистику у општим пресецима, дакле Билтенима и Саопштењима. На тај начин ћемо стећи увид у феноменолошку димензију овог облика криминалитета на простору Републике Србије у периоду од 2010. до 2015, дакле периода који је до данашњег дана обухваћен последњим публикованим

⁸⁵ Љ.Стевковић, *op.cit.*, стр. 140

Билтеном, а будући да је 2016. објављено последње Саопштење, поједини подаци садржани у њему ће такође бити изложени у наставку. Будући да се већина криминолога слаже око тога да су за анализу регистрованог криминалитета од највећег значаја евиденција пријављених (реалистички приступ) и осуђених (легалистички приступ) као релевантне чињенице узећемо у обзир само неке од показатеља који се односе на пријављене и осуђене малолетнике, док ће подаци о оптуженим малолетницима бити изостављени.

6.1. Пријављени малолетници, 2010-2015

6.1.1. Компаративни приказ кривичних пријава малолетних и пунолетних лица за кривично дело насиље у породици, према годинама живота и полу у периоду 2010-2015

Пре него што пређемо на тумачење података који се односе искључиво на пријављене малолетнике, осврнућемо се на податак садржан у Билтенима који се односи на пунолетна лица, при чему ћемо направити компарацију распрострањености ове појаве међу пунолетним лицима различите доби и пријављивања овог облика криминалитета када су у питању малолетници, а у оквиру ове категорије ћемо такође обратити пажњу на њихов узраст.

Прва разлика коју ћемо уочити уколико упоредимо комплетне податке који се односе на пунолетна и малолетна лица која су пријављена за овај облик криминалитете огледа се садржини рубрике у оквиру које су обухваћена кривична дела против брака и породице. Наиме, у тој рубрици се када су у питању малолетна лица издвајају само следећи облици: насиље у породици, ванбрачна заједница са малолетником и одузимање малолетног лица, док су у случају пунолетних лица том рубриком обухваћени двобрачност, закључење ништавог брака, омогућавање закључења недозвољеног брака, ванбрачна заједница са малолетником, одузимање малолетног лица, промена породичног стања, запуштање и злостављање малолетног лица, насиље у породици, недавање издржавања, кршење породичних обавеза и родоскрвљење.

За потребе овог рада у следеће две табеле биће издвојени само они подаци који се односе на кривично дело насиље у породици, како у случају малолетних, тако и у случају пунолетних лица против којих су поднете кривичне пријаве.

У првој табели дат је приказ кривичних пријава малолетних лица за кривично дело насиље у породици према годинама живота и полу у периоду 2010-2015, док су у другој наведене кривичне пријаве пунолетних лица - познатих учинилаца према годинама живота у периоду 2010-2015.

Табела 1. Кривичне пријаве малолетних лица према годинама живота и полу, 2010-2015⁸⁶

	Укупно			Године живота и пол							
	Свега	Дечаци (м)	Девојчице (ж)	14 година		15 година		16 година		17 година	
				м	ж	м	ж	м	ж	м	ж
2010	46	41	5	5	1	9	1	11	1	16	2
2011	50	44	6	9	1	11	3	9	1	15	1
2012	60	53	7	6	2	15	1	17	2	15	2
2013	50	45	5	6	1	13	-	10	2	16	2
2014	49	43	6	11	-	8	2	9	3	15	1
2015	82	63	19	7	3	11	2	17	7	28	7

На основу ових података можемо уочити да је у прве три посматране године укупан број пријављених малолетника растао, да би 2013. и 2014. забележио незнатан пад, али зато 2015. достигао врхунац када је било скоро дупло више пријављених малолетника у односу на прву годину у посматраном периоду. Такође, може се констатовати да су у

овом периоду дечаци били пријављени у много већем броју него што је то случај са девојчицама, без иједног регистрованог изузетка током свих пет посматраних година. Када је у питању узраст, подаци указују на то да је највећи број пријава најчешће својствен старијим малолетницима, нарочито оним са шеснаест и седамнаест година, како кад су у питању дечаци, тако и кад су у питању девојчице.

⁸⁶ Билтени Републичког завода за статистику, *Малолетни учиноци кривичних дела-пријаве, оптужења и осуде*, Републички завод за статистику, Београд, бројеви и године издања: бр. 547,2010, бр.559, 2011, бр.577,2012, бр.589,2013, бр. 618,2014, бр. 604,2015, стр.20

**Табела 2 Пријављена пунолетна лица према кривичном делу
породично насиље, према годинама живота и полу, 2010-201⁸⁷**

	Укупно			Године живота и пол													
	Свега	Мушка рци (м)	Жене (ж)	18-20 година		21-24 година		25-29 година		30-39 година		40-49 година		50-59 година		60 и више	
				м	Ж	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж
2010	4656	4175	481	67	2	172	15	343	50	1080	134	898	93	591	36	246	25
2011	5868	5199	669	83	10	181	33	413	75	1337	198	1241	122	733	50	307	38
2012	6178	5476	702	77	13	191	34	418	77	1515	214	1278	115	688	50	369	40
2013	6268	5333	735	84	14	194	29	423	76	1574	227	1302	148	759	74	412	44
2014	5909	5122	787	90	12	169	28	351	76	1303	268	1290	144	696	60	427	56
2015	7879	6880	999	97	10	196	37	462	86	1883	317	1665	173	886	68	526	69

Када је реч о пријављеним пунолетним лицима, такође је приметан пораст броја пријава, али је такав тренд присутан у континуитету за разлику од пријављених малолетника, код којих смо видели да се тај број и незнатно смањило 2013. и 2014. Највећи број пријављених насилника чине мушкарци, што видимо поредећи њихов удео и удео жена у укупном броју пријава, а када су у питању године, највећи број пријава у овом периоду био је својствен мушкарцима и женама који су имали између 30 и 39 година где у оба случаја у свим наведеним годинама запажамо више од хиљаду регистрованих пријава.

У поређењу са пријављеним малолетницима можемо уочити очекиван закључак да је ипак знатно већа распрострањеност овог облика криминалитета код пунолетних лица.

⁸⁷ Билтени Републичког завода за статистику, *Пунолетни учиноци кривичних дела-пријаве, оптужења и осуде*, Републички завод за статистику, Београд, бројеви и године издања: бр. 546, 2010, бр. 558, 2011, бр. 576, 2012, бр. 588, 2013, бр. 603, 2014, бр. 617, 2015, стр. 24

6.1.2. Територијална дистрибуција кривичних пријава за кривично дело насиље у породици поднетих против малолетника, 2010-2016

Бавећи се регистрованим пријавама малолетника можемо доћи и до података који нам указују на њихову територијалну дистрибуцију, о чему се можемо информисати на основу табеле која следи.

Табела 3. Дистрибуција пријављених малолетника по регионима за кривично дело насиље у породици, 2010-2015⁸⁸

	Укупно	Србија-север		Србија-југ	
		Београдски регион	Регион Војводине	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије
2010	46	4	10	21	21
2011	50	3	11	23	13
2012	60	7	17	19	17
2013	50	1	10	26	13
2014	49	10	14	13	12
2015	82	5	25	22	30
2016	121	7	30	35	49

На основу наведених података можемо уочити тренд пораста укупних кривичних пријава на територији Републике Србије у временском периоду који пратимо у овом раду, будући да је тај број скоро три пута већи у 2016. години у односу на 2010. Уколико се осврнемо на стање у сваком од региона можемо запазити да је највећи број пријава на нивоу Београдског округа регистрован 2014. када је износио 10, док је најмањи број био присутан 2013. године. На подручју Војводине највећи број пријава

⁸⁸ Саопштења Републичког завода за статистику, *Малолетни учиноци кривичних дела*, Републички завод за статистику, Београд, бројеви и године издања: бр. 202, 2010, бр. 195, 2011, бр. 195, 2012, бр. 192, 2013, бр. 191, 2014, бр. 188, 2015, бр. 193, 2016, стр. 4

регистрован је 2016. и износио је 30, а исте године је забележен и изузетно велики број пријава у региону Шумадије и Западне Србије, а износио је 35, као и у региону Јужне и Источне Србије у ком је забележено 49 пријава малолетних лица за овај облик малолетничког криминалитета.

6.1.3. Пријављена малолетна лица према подносиоцу кривичне пријаве

Подаци који се налазе у табели која следи омогућавају нам да стекнемо увид у то у коликој мери се саме жртве одлучују да пријаве малолетна лица која су починила насиље над њима, колико то чине очевици, тј, особе са стране, а у којој мери припадници МУП-а.

Табела 4. Пријављена малолетна лица према подносиоцу кривичне пријаве⁸⁹

	УК	Подносилац кривичне пријаве			
		Грађанин-оштећено лице	Други грађанин	МУП	Остали
2010	51	6	—	45	—
2011	55	14	3	37	—
2012	73	8	1	61	—
2013	58	3	—	54	—
2014	52	2	—	50	—
2015	85	6	1	78	—

⁸⁹ Билтени Републичког завода за статистику, *Малолетни учиноци кривичних дела-пријаве, оптужења и осуде*, Републички завод за статистику, Београд, бројеви и године издања: бр. 547,2010, бр.559, 2011, бр.577,2012, бр.589,2013, бр. 618,2014, бр. 604,2015, стр.17

Као што видимо, статистички подаци из обухваћеног периода указују на чињеницу да је највећи број кривичних пријава поднет управо од стране полиције. Највећи број пријава- 78, од стране полиције забележен је 2015. Затим по уделу у укупном броју подносилаца пријава долазе саме жртве виктимизације, док је број других лица који су поднели пријаву против малолетника насилника готово занемарљив.

Разлог за то што највећи број кривичних пријава у Србији подносе полицијски органи делимично лежи у положају који они имају у систему органа формалне контроле, али и у устаљеној пракси да се и они субјекти који би кривичну пријаву могли поднети и непосредно, ипак опредељују да то препусте полицији, било због очекивања да ће она предузети неке активности на обезбеђењу доказа или због тога што верују да ће она то урадити стручније од њих.⁹⁰

6.2.Осуђени малолетници

6.2.1.Осуђени малолетници према кривичном делу насиље у породици, годинама живота и полу, 2010-2015

По природи ствари, за очекивати је да је број осуђених лица знатно мањи од броја пријављених и оптужених лица. Када су у питању малолетници, то још више долази до изражаја будући да је такозвана појава губљења криминалитета изузетно изражена. Табела која следи нам омогућава да уочимо колики број поднетих пријава је након процесуирања резултовао изрицањем неке од санкција које се могу применити над малолетним лицима, а о којима смо већ говорили у делу рада који се бавио решењима

Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетника у погледу регулисања породичног насиља малолетника.

⁹⁰ Ђ. Игњатовић, *Стање и тенденције криминалитета малолетника у Србији-анализа статистичких података*, Научни рад, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд Crimen 2/2014, стр. 183 доступно на http://www.ius.bg.ac.rs/crimenjournal/articles/crimen_002-2014/Crimen%202-2014%20-%2004%20Djordje%20Ignjatovic.pdf , приступљено 24.09.2017. у 11:00

Табела 5 Малолетници – изречене кривичне санкције према кривичном делу насиље у породици, годинама живота и полу, 2010- 2015⁹¹

	Укупно			Године живота и пол							
	Свега	Дечаци (м)	Девојчице (ж)	14 година		15 година		16 година		17 година	
				м	ж	м	ж	м	ж	м	ж
2010	17	14	3	3	2	1	1	4	–	6	–
2011	35	29	6	7	1	9	–	4	3	9	2
2012	32	28	4	3	–	7	3	11	1	7	–
2013	36	35	1	8	–	11	–	9	1	7	–
2014	20	17	3	3	–	2	2	6	–	6	1
2015	32	27	5	6	1	5	–	10	2	6	2

Подаци приказани у табели указују на то да је у наведеном периоду највише осуђених малолетника било у 2013. години у којој је осуђено 36 малолетних лица, док је најмање осуђених било 2010.

Такође, може се уочити да је број осуђених малолетница скоро у свакој години и до четири пута мањи у односу на малолетнике, а да је 2013. године свега једној девојчици изречена кривична санкција, што значи да је број осуђених дечака био драстично већи.

Када су у питању године живота, може се приметити да је већи удео осуђених малолетника у категорији од 15 и 16 година, него што је то случај са малолетницима који имају 14 и 17 година.

⁹¹ Билтени Републичког завода за статистику, *Малолетни учиноци кривичних дела-пријаве, оптужења и осуде*, Републички завод за статистику, Београд, бројеви и године издања: бр. 547, 2010, бр. 559, 2011, бр. 577, 2012, бр. 589, 2013, бр. 618, 2014, бр. 604, 2015, стр. 54

6.2.2.Осуђена малолетна лица према кривичном делу насиље у породици и оштећенима (жртвама) по полу и старости, 2010-2015

Подаци који следе нам омогућавају да сагледамо колики је удео жртава женског, а колики мушког пола у структури изречених санкција према малолетним лицима за извршено кривично дело насиље у породици. Такође, можемо видети у којој мери су жртве биле деца млађа од 14 година, у којој малолетна лица узраста 14-18 година, а у којој мери су то била лица старија од 18 година.

Табела 6. Осуђени малолетници према подацима о оштећеним жртвама, 2010-2015⁹²

	Осуђени укупно	Осуђени (свега)- достављен и подаци о жртви	Оштећени (жртве кривичног дела)					
			Свега	Пол		Старост		
				м	ж	Деца млађа од 14 годин а	Малолетн а лица година 14-18	Пунолетн а лица старија од 18 и више од тога
2010	17	13	17	6	11	2	2	13
2011	34	30	41	13	28	-	9	32
2012	28	18	28	7	21	1	6	21
2013	35	30	37	15	22	5	6	26
2014	6	6	10	6	4	1	3	6
2015	31	20	26	12	14	1	4	21

На основу приказаних података можемо закључити да је ситуација знатно другачија када упоредимо доминантан пол малолетних извршилаца овог кривичног дела и пол жртава. У посматраном периоду је знатно више жртава било женског пола, са изузетком 2014. године када је било више жртава мушког пола, додуше само за два. Свих осталих година обухваћених овом анализом, особе женског пола су најмање два пута, а негде и три пута више биле изложене виктимизацији у односу на жртве мушког пола. Пример за то је 2012. година када је за разлику од 7 жртава мушког пола, било чак 21 жртва женског пола.

⁹² Билтени Републичког завода за статистику, *Малолетни учиноци кривичних дела-пријаве, оптужења и осуде*, Републички завод за статистику, Београд, бројеви и године издања: бр. 547,2010, бр.559, 2011, бр.577,2012, бр.589,2013, бр. 618,2014, бр. 604,2015, стр.61

Када је у питању узраст жртава, може се уочити да су у знатно мањем броју случајева жртве деца млађа од 14 година, него што је то случај са малолетним лицима између 14 и 18 година и пунолетним лицима, где је пак већи удео жртава у категорији пунолетних лица старијих од 18 година.

7.Закључак

Породично насиље малолетника је појава која се дуго заташкивала, баш као и породично насиље уопште. Дакле, оно није феномен који је изнедрило савремено доба, иако се то може на први поглед учинити будући да се раније врло мало говорило о томе, и да се прва права истраживања и напори да се овај феномен осветли јављају тек пред крај 20. века.

Од почетка 21. века датирају кораци које су предузимали законодавци у земљама широм света, па се тако и Србија доношењем Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица сврстала у ред земаља које су посебним правним актом регулисале област малолетничког правосуђа.

Без обзира на предузете мере, и данас је присутна изузетно висока тамна бројка овог криминалитета, те у великом броју случајева чланови породице који су претрпели насиље од стране својих најближих свесно ћуте мислећи да ће на тај начин мање угрозити будућност малолетног насилника, или пак нису довољно упућени у механизме институционалне заштите.

Имајући у виду све наведено до сада, као и чињеницу да је сваком друштву стало да води рачуна о својим најмлађим члановима, тим више би овај облик криминалитета требало схватити озбиљно будући да може бити почетак каријере породичног злостављача.

Из тог разлога би и у нашој земљи требало много више пажње посветити превенцији, што би значило залагање да у пракси заживе превентивни програми које је предложила Светска здравствена организација као што су програми друштвеног развоја дизајнирани тако да деци и адолесцентима помогну да управљају својим бесом, решавају конфликте и развијају позитивне друштвене вештине за решавање проблема, затим програми који подржавају родитеље и уче позитивне вештине родитељства, као и програми који имају за циљ смањење приступа алкохолу и психоактивним супстанцама.

8. Литература

1. Батрићевић А., Станковић В. (2015), *Малолетници као учиниоци породичног насиља над родитељима у Малолетници као учиниоци и жртве кривичних дела и прекршаја*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, стр. 96, 334, 337, 338, 339, 340, 341
2. Билтени Републичког завода за статистику (2010-2015) *Малолетни учиноци кривичних дела-пријаве, оптужења и осуде*, Републички завод за статистику, Београд, бројеви: 547, 559, 577, 589, 618, 604, стр.
<http://www.stat.gov.rs/WebSite/Public/PageView.aspx?pKey=146>
3. Билтени Републичког завода за статистику, Пунолетни учиноци кривичних дела-пријаве, оптужења и осуде, Републички завод за статистику (2010-2015), Београд, бројеви: бр. 546, 558, 576, 588, 603, 617, стр. 24
4. Бошковић Д. (2009), *Насиље у породици: друштвени, криминолошки и криминалистички аспекти*, Београд, стр. 38, 63
5. Димитријевић Ј., Стевковић Љ. (2014), *Старосна граница малолетства и значај њеног одређивања у Малолетничка делинквенција у свету и Србији*, Београд, стр. 13, 128, 129, 132, 133-140
6. Дракић Д. (2010), *О кривичној одговорности малолетника*, Нови Сад, стр. 17.
7. Закон о изменама и допунама Кривичног закона Републике Србије, „Службени гласник РС“, бр. 10/2002
8. Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 85/05
9. Злоковић Ј., Обитељски дискурс у контексту насиља малолетне дјеце над родитељима, Филозофски факултет свеучилишта, Ријека, 2014, стр. 55
10. I. Ibabe, J. Jaureguizar, O. Diaz (2007), *Violencia filio parental: conductas violentas de jóvenes hacia sus padres*, Баскија, стр. http://www.iusap.eigv.euskadi.eus/r47-educia/es/contenidos/documentacion/violencia_filio_parental/es_vifilpar/adjuntos/Violencia_Filio-Parental.pdf
11. Игњатовић Ђ. (2015), *Криминалитет малолетника: стара тема и нове дилеме у Малолетници као учиниоци и жртве кривичних дела и прекршаја*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, стр. 20
12. Ђ. Игњатовић (2014), *Стање и тенденције криминалитета малолетника у Србији-анализа статистичких података*, Научни рад, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, Crimen2/, стр. 183, http://www.ius.bg.ac.rs/crimenjournal/articles/crimen_002-2014/Crimen%202-2014%20-%2004%20Djordje%20Ignjatovic.pdf
13. Играчки Ј. и Илијић Љ. (2016) *Криминалитет малолетника-стање у свету и у Србији*, Страни правни живот 1/2016 стр. 186. http://www.stranipravnizivot.rs/wp-content/uploads/2017/08/J.Igracki_Lj.Ilijic_SPZ-1-2016.pdf,

14. Јанковић Б., Тодоровић Н., Врачевић М., *Добро чувана породична тајна-злостављање старијих особа*, Београд, 2015, стр. 31,33,34
15. Јовановић С., Симеуновић -Пантић Б., Мацановић В.(2012), *Кривичноправни одговор на насиље у породици у Војводини*, Нови Сад, Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова, стр. 13-19.
16. Ковачевић Р., Кеџман Б. (1989), *Убиство у породици*, Београд, стр. 190-193
17. Кривични законик, " Службени гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005- испр., 107/2005-испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016
18. Лукић М., Јовановић С. (2002), *Насиље у породици: нова инкриминација*, Аутономни женски центар, Београд, стр. 5
19. Миливојевић С.(2003), *Одговор савремених правних система на насиље у породици- упоредно-правна анализа решења неких европских земаља и држава Њујорк, САД*, Београд, Темида бр 2/03. стр. 73.
20. Милутиновић М. и Алексић Ж.(1989), *Малолетничка делинквенција: узроци, спречавање, отривање и ресоцијализација*, стр.165
21. Николић-Ристановић, В. и Стевковић Љ. (2014). *Малолетничка делинквенција у свету и Србији: Трендови и друштвени одговори*, стр.7,8,129
22. Породични закон, "Службени гласник Републике Србије", бр. 18/2005, 72/2011 и 6/2015
23. Саопштења Републичког завода за статистику, Малолетни учиноци кривичних дела, Републички завод за статистику, (2010-2015), Београд, бројеви: 188,191, 192,193,195, 202, стр.4
24. Седић И. (2016), *Насиље дјеце на родитељима*(Дипломски рад, Едукацијско-рехабилитацијски факултет, Загреб,), стр.5-8,
10, <https://repozitorij.erf.unizg.hr/islandora/object/erf%3A16/datastream/PDF/view>
25. Спасић Д.(2009), *Карактеристике породичног насиља у Србији*, Задужбина Андрејевић, Београд, стр. 27